

Een beroemd musicus uit Castelraimondo: Giuseppe Gariboldi

Fabio Montesi

Elke fluitist stuit vroeg of laat in zijn carrière op de naam Gariboldi. Wie heeft nooit zijn etudes gespeeld of gebruikt bij het lesgeven? Toch is hij als componist niet erg bekend. Dit jaar is het honderdste sterfjaar van Gariboldi, aanleiding om iets meer over zijn leven en werk te weten te komen. Onderstaand (enigszins verkorte) artikel is afkomstig uit de bundel *Il Flauto in Italia*.¹

De stamboom van de familie Gariboldi, die deels bewaard wordt in het Palazzo van Castelraimondo en deels in de Villino Elmira, ook in Castelraimondo, vermeldt een Bernardino Gariboldi uit Milaan in het jaar 1480. Van hem stammen drie takken Gariboldi's af, twee in Ancona en één in Milaan.

Bij een eerste vluchtige bestudering van de papieren en documenten die betrekking hebben op Giuseppe Gariboldi en die ter plaatse nog te vinden zijn, blijkt al meteen dat het opstellen van zijn biografie niet eenvoudig is, omdat de bewaarde aantekeningen op een rommelige manier de verschillende periodes van zijn leven en vooral van zijn artistieke en muzikale carrière weergeven. Bovendien zweeft hierboven de wens van de maestro, waarmee hij zich op 11 maart 1889 richtte tot zijn Italiaanse vriend prof. Giuseppe Radiciotti, dat hij 'geen enkele noodzaak zag voor een biografie in het Italiaans. Ik ben volkomen onbekend in Italië, ondanks de meer dan vierhonderd composities die in Europa gepubliceerd zijn [...]'.
De tijden zijn gelukkig veranderd, en tegenwoordig heeft de persoon van Giuseppe Gariboldi een waardige plaats gevonden in het grote panorama van Italiaanse musici, zodat zijn muzikale werken eindelijk kunnen worden herdrukt en uitgegeven, en zijn didactische publicaties en fluitmethodes kunnen worden verspreid.

Bij het uiteenzetten van de lotgevallen van de kunstenaar maak ik gebruik van een lijvig album met Franse en Duitse artikelen en recensies dat Gariboldi naliet, opdat een biograaf op een dag precies zijn leven zou kunnen natrekken, en vooral zijn muzikale productie, die werkelijk breed en belangrijk genoemd kan worden. Wat wij verder nog hebben kunnen vinden, is opgeslagen in het gemeentehuis van Castelraimondo en staat ter beschikking van historici en musici die zijn werk willen bestuderen.

Giuseppe Francesco Gabriele Patrizio Gaspare Gariboldi werd geboren op 17 maart 1830 in Macerata (in de provincie Marche in Italië, ten oosten van Toscane en Umbrië, red.). Zijn vader heette Antonio, zoon van Gaetano uit Ancona, zijn moeder was Annamaria, dochter van wijlen Pietro Venturini uit Macerata.

Giuseppe Gariboldi
(Biblioteca del
Conservatorio San
Pietro a Majella,
Napels)

Al zeer jong toonde hij uitstekende intellectuele kwaliteiten. Hij bezocht de lagere school en het gymnasium te Macerata. Zijn muzikale studie, fluit en harmonieleer, had ook plaats in Macerata, waar hij leerling was van Giuseppe D'Aloè en Domenico Concordia. Nauwelijks had hij de school verlaten, of hij zette zijn eerste schreden in de belangrijkste theaters in de provincie Marche. We vinden inderdaad vijfentwintig engagementen die de periode 1847 tot 1857 bestrijken, waarin Gariboldi aangesteld is als eerste fluitist in lyrische opera's, balletten en carnavalsvoorstellingen in theaters in o.a. Fermo, Ascoli, Macerata, Sinigallia, Fabriano en Tolentino.

Alvorens verder te gaan met het behandelen van de concertactiviteiten in zijn jonge jaren, wil ik de aandacht vestigen op de liberale overtuiging die het hele leven van Giuseppe Gariboldi een rol speelde. Op achttienjarige leeftijd, in 1848, nam hij dienst in de studentencompagnie en vertrok naar de Veneto, waar hij deelnam aan de veldslagen bij Cornuda en Monte Berico. Hij ontving van de gemeente Vicenza een eremedaille en werd bevorderd van soldaat tot sergentsmajoor. Hij zwoer vervolgens samen met de aanhangers van Mazzini voor de bevrijding van het vaderland en streed voor de oprichting van 'Jong Italië'. Vanwege deze activiteiten werd hij gezocht door de politie. Menigmaal

ontsnapte hij aan de klauwen van de politie. Op afspraak van Rossini, die hij kende uit Florence en die hem goed gezind was, slaagde hij er ten slotte in naar Frankrijk te vluchten. Deze vriendschap bleef in Parijs bestaan zo lang Rossini leefde. Prof. Gariboldi verkreeg al snel waardering van de grote maestro vanwege zijn waarde als muzikant en fluitist.

Maar voor hij zich definitief in Frankrijk vestigde, experimenteerde Gariboldi bovendien met orkestdirectie, zoals een - hoewel ongedateerd - contract aantoont, waarin hij voor drie maanden aangesteld werd als 'Maestro Concertatore e Direttore'. Het contract vermeldt echter niet om welk theater het hier ging. Ondertussen weten we met zekerheid dat Gariboldi op 15 maart 1855 optrad bij een concert in Rome en reeds zeer bekend en bewonderd was in Bologna, Livorno, Florence en andere belangrijke Italiaanse steden.

Het amateurgezelschap van Macerata verleende hem op 19 december 1855 het erelidmaatschap voor zijn maatschappelijke verdiensten en voor zijn kunst als fluitist. Op 21 januari 1856 speelde Gariboldi zijn laatste concert in Macerata en kondigde hij zijn komende vertrek naar Frankrijk aan, zoals inderdaad gebeurde.

Gedurende ongeveer een jaar gaf hij concerten, te beginnen in Nice, waar hij succes had als fluitist, en reisde hij verder door Zuid-Frankrijk. Aangekomen in Parijs waagde hij zich aan succesvolle concerten in het Hôtel de Ville en schreef veel muziek voor de uitgevers van deze stad, waartoe zij op voor Gariboldi gunstige voorwaarden opdrachten gaven. In Italië was Gariboldi er al in geslaagd zijn werk te laten publiceren door Casa Ricordi-Lucca in Milaan.

Omstreeks 1856 werd hij benoemd tot dirigent en leraar bij het beroemde Collège International van Saint-Germain-en-Laye bij Parijs. Een programma van voorstellingen en concerten resulteerde in de titel 'Professore di Canto'.

Voor korte tijd verzeild geraakt in Milaan, leerde Gariboldi de beroemde Lauro Rossi kennen, met wie hij bevriend raakte: Gariboldi droeg de verzameling met veertig stukken getiteld *École de la musique d'ensemble et d'accompagnement* aan hem op. Dit hield waarschijnlijk verband met het jaar 1859, toen Orsini een bom wierp naar Napoleon III en deze jacht begon te maken op de Italianen.

Gedurende bijna drie jaar gaf Gariboldi concerten in Europa, vooral in Nederland en België, voor hij terugkeerde naar Parijs, waar hij zich definitief vestigde, hoewel hij ook vaak naar het buitenland ging voor concerten in Oostenrijk en Engeland. We zien hem in het Palais du Louvre, op de avond van 4 april 1862, in een programma met twee *Fantaisie pour flûte*, 'gecomponeerd en uitgevoerd door Maestro Gariboldi', en bij een 'Lyrische en dramatische avond' in Versailles, zonder jaartal, maar van 1 tot 4 september.

Het einde van de jaren '50 en het daaropvolgende decennium resulteerden in een lange reeks recensies en artikelen die Gariboldi in zijn album opnam. Zij getuigen van de bewondering van de Fransen en van het succes dat hij genoot, zowel met concerten en dirigeren als met lesgeven, en ook met zijn composities.

Steeds was er sprake van didactische werkzaamheden, wat blijkt uit de lessen in begeleiding die hij gaf in het 'Athenée de la Jeunesse' en uit zijn totaalcurcus aan jonge mensen, waarin hij de functie van professor vervulde.

In 1870, ten tijde van de Frans-Pruisische oorlog, nam hij dienst bij het Rode Kruis. Met voorbeeldige zelfopoffering maakte hij deel uit van het Italiaanse veldhospitaal en zette zich onvermoeibaar in voor de gewonden. Tegelijkertijd nam mevrouw Gariboldi, Elmira Thomas, in 1871 deel aan de organisatie van de loterij 'au profit des Blessés de l'Ambulance du Théâtre Italien', door twee muziekstukken van haar geliefde echtgenoot ter beschikking te stellen.

In 1871 kwam Giuseppe Gariboldi bij het Collège Rollin als docent compositie en fluit, uitgenodigd tot het bekleden van deze belangrijke functie door het Ministerie van Schone Kunsten. Hij verkeerde inmiddels op het hoogtepunt van zijn carrière en was geliefd bij collega's en leerlingen. Zijn docentschap duurde vierentwintig jaar, tot juli 1895, toen Gariboldi samen met zijn vrouw definitief terugkeerde naar Italië, waar hij zich vestigde in Castelraimondo in de Villino Elmira, die hij wilde wijden aan zijn beminde vrouw Elmira. Hij liet dit villaatje bouwen in de buurt van het antieke Palazzo Gariboldi, dat in het bezit was van andere familieleden.

In 1880 nam Gariboldi deel aan het artistiek-literaire Congres van Lissabon en werd gekozen als lid van het uitvoerend comité dat het volgende Congres in Wenen in 1881 voorbereidde en organiseerde, waar hij onvermoeibaar streed voor auteursrechten. Zijn eigen werken werden opgenomen in het internationale copyrightregister op 13 september 1884.

De Parijse periode betekende voor de componist het toppunt van zijn muzikale productie en van zijn concertactiviteiten, onderbroken door min of meer korte periodes die hij in het buitenland doorbracht. Ik noem er hier slechts één, omdat deze het beste gedocumenteerd is dankzij de aantekeningen en de stukken die nog in ons bezit zijn: de Londense periode. *The Musical World* van Londen van 18 april 1885 doet verslag van twee concerten die in deze stad door Gariboldi gegeven zijn in het Royal Theater, waarbij twee van zijn composities voor orkest werden uitgevoerd, door hem zelf gedirigeerd. Hieronder was waarschijnlijk de *Danza Afgana* voor orkest.

In de lange periode van zijn verblijf in Parijs ontmoette Gariboldi vele beroemde mensen, waarmee hij ook persoonlijk bevriend raakte. Onder hen noem ik behalve

Rossini ook Gounod, Thomas, Victor Hugo en Massenet. Garibaldi werd correspondent van een aantal bladen, waaronder de 'Cosmorama'. Hij vermeldt zelf dat hij van 1868 tot 1895 in deze krant een grote serie *Parijse Brieven* publiceerde, die hij soms ondertekende met 'De kwajongen van Parijs'.

Zijn meer dan 420 composities vonden steeds zeer trouwe en nauwkeurige uitgevers in heel Europa. In het Parijs van die tijd vinden we er wel achtentwintig, waaronder Durand, Leduc, Lemoine en Schott, maar hij werd ook uitgegeven in Milaan, Turijn, Florence, Londen, Wenen, Brussel, Berlijn, Mainz, Leipzig, Braunschweig, Bremen en Lübeck.

Giuseppe Garibaldi kreeg zowel in Frankrijk als in Italië veel erkenning, wat tot uiting kwam in de toekenning van verschillende medailles en erelidmaatschappen, waaronder het lidmaatschap van de Académie Française en de benoeming tot ridder in de Orde van de Italiaanse Kroon. Meerdere malen en met nadruk werd hem gevraagd de Franse nationaliteit aan te nemen en af te zien van zijn Italiaanse. Omdat hij nooit zijn diepe Italiaanse gevoelens ontkende en moe werd van de steeds terugkerende pressie, offerde hij zijn pensioenrecht op en besloot in 1895 om met zijn vrouw Elmira Thomas terug te keren naar Italië. Zij was zelf niet onbekend met muziek, getuige een tussen de papieren in hun Villino in Castelraimondo gevonden *Metodo per Flauto* van 'Elm. Thomas', uitgegeven in 1900 in de Collection Litolff. Garibaldi's reputatie als componist, musicus en dirigent was ook in Italië buitengewoon groot. Hiervan getuigen verschillende artikelen die gepubliceerd zijn in tijdschriften in de Marche en de correspondentie die Garibaldi onderhield met prof. Radiciotti uit Macerata. Hij schrijft hem dat de pers hem "ad libitum op de wereld had doen komen: dan weer in Ancona, dan weer in Camerino, dan weer in C. Raimondo". Maar het doel van de brief was om zich een paar takjes te laten sturen van de druif uit Tivoli die *Pizzutello* wordt genoemd. Hieruit blijkt de diepe rust in de geest van Garibaldi en als het ware een gevoel van bevrijding van de vele artistieke plichten die hij in Parijs had. Ook vanuit Castelraimondo, op 1 april 1902, stuurde hij een bedankbrief naar prof. Radiciotti, die nog in Tivoli verbleef, om te zeggen dat hij met plezier een boek had gelezen met de titel *Contributi alla Storia*, dat waarschijnlijk een paar biografische aantekeningen over hem bevatte, die hij "gelukkig en exact" vond. Ondertussen had Radiciotti in samenwerking met Giovanni Spadoni een schat aan informatie over Garibaldi verzameld om te gebruiken voor zijn *Dizionario bio-bibliografico dei Musicisti Marchigiani*, bestaande uit recensies, brieven, iconografieën en een eerste lijst van composities, met de namen van de uitgevers erbij. Helaas is dit materiaal zo goed als onuitgegeven gebleven, of beter gezegd, het is niet tot een becommentarieerde en uitgewerkte publicatie gekomen.

Een onuitgegeven portret van Garibaldi op latere leeftijd uit de verzameling van de Stichting Radiciotti-Spadoni. Foto Diego Pizi (Biblioteca 'Mozzi-Borgetti', Macerata)

Garibaldi stierf op 12 april 1905 in zijn huis in Castelraimondo aan de gevolgen van longontsteking. Het weekblad *Chienti e Potenza* uit Camerino wijdde op 16 april 1905 een lang in memoriam aan de musicus. Een ontroerende passage hieruit:

"14 april – Vanmorgen vroeg had de niet-kerkelijke begrafenis plaats van Cavaliere Giuseppe Garibaldi. Volgens de wens van de overledene vertrok men van de Villa Elmira naar het station, vanwaar het stoffelijk overschot naar Perugia werd vervoerd om te worden gecremeerd. Hij werd begeleid door het muziekcorps, de ordedienst, vertegenwoordigers van de gemeente, de scholen en de schoolbesturen, vele persoonlijke vrienden van de overledene en talrijk publiek. Vier prachtige kransen versierden de lijkkoets, die per expresse uit Camerino was gekomen. Vooral die met een rode band viel op, gestuurd door de anti-klerikalen van Castelraimondo. Op het station sprak, voordat het lichaam in de lijkwagon werd gezet, de geachte Alfredo Bonacucina weinige, maar ontroerende woorden, waarin hij de prachtige persoon van Giuseppe Garibaldi als patriot en musicus in herinnering bracht en hem als voorbeeld voor de jeugd stelde vanwege zijn sterke karakter en liberale gevoelens, die hij tot het eind van zijn leven wist te behouden. Om zeven uur vertrok het stoffelijk overschot vanaf het station, gegroet door vele mensen en begeleid door de bedroefde weduwe mevrouw Elmira, en door de professoren Gallerani en Kazzander."

De as werd begraven in het oudste deel van de begraafplaats van Camerino, waar zij nog rust samen met die van zijn geliefde Elmira die kort na hem in 1907 overleed.

Vertaling en bewerking: Tina Ruijs

1 Claudio Paradiso (red.), *Il Flauto in Italia*, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato S.p.A., Roma 2005, p. 177-186. Garibaldi© 2005 IPZS, all rights reserved. Zie voor het oorspronkelijke artikel ook www.castelraimondoonline.it/storia/all_3.php.

